

Terénní teorie

Přednáška a seminář (celkem 12x2 vyučovací hodin)

Kurz povedou P. Kováčik, K. Šabatová

dále se na cyklu budou podílet R. Křivánek, R. Procházka, M. Peška, D. Merta a A. Zúbek.

Cílem kurzu je uvést posluchače do problematiky přípravy a realizace archeologických výzkumů v kontextu legislativních norem, právní praxe, stavu památkové péče v České republice; dále uvést do problematiky praktické realizace archeologie jako součásti památkové péče ve vztahu ke státní správě, k obecní samosprávě, občanské i odborné veřejnosti.

Cílem semináře je dále na skutečných i modelových příkladech seznámit posluchače se zásadami zajištění a provádění archeologických výzkumů v celém jejich rozsahu, tj. připravit budoucí archeology na řešení nejrůznějších okruhů problémů od přípravy projektu (tvorba rešerše, výběr optimálního postupu, příprava rozpočtu, koncipování dohody o provedení archeologického výzkumu, sestavení pracovního týmu) přes vlastní realizaci terénní části (organizace vlastních exkavačních prací, terénní dokumentace, administrativa výzkumu, základní ošetření nálezů) až ke zpracování výzkumu (laboratorní ošetření a evidence nálezů, zpracování terénní dokumentace, vyhodnocení výzkumu a koncipování nálezové zprávy).

Sylabus

1. Archeologie a památková péče (P. Kováčik)

- archeologický výzkum, důvody, úkoly a cíle výzkumu, jednotlivé typy výzkumů
- archeologie a legislativa (evropské právní normy, památkový zákon, zákon o ochraně životního prostředí, právní precedenty v ČR)
- archeologická památková péče a její struktura, funkce a fungování jednotlivých složek památkové péče (ARÚ ČAV, archeologické regionální komise, příslušné odbory památkové péče, státní památkové ústavy, SÚPP, UAPP, muzea, nestátní instituce, ...), perspektivy památkové péče v rámci probíhající reformy státní správy
- stavební zákon, stavební řízení a jeho účastníci (stavebník, prováděcí stavební firma, stavební úřady, ...); územní plán
- občanská veřejnost, obecná samospráva a archeologie (veřejnost jako partner; „veřejný zájem“ jako důvod k destrukci archeologických památek)
- archeologie a etika

2. Heuristická fáze archeologického výzkumu (P. Kováčik, K. Šabatová)

- stavebně-historická část (SHP, restaurátorská zpráva)
- dosavadní historie archeologického poznání (NZ, odborná literatura)
- systémy evidence archeologických nalezišť v ČR (Státní archeologický seznam ČR, příklady formulářů. Systém archeologické databáze Čech – Počítačový systém ARCHIV)
- historické prameny a obrazové historické prameny
- pamětníci (starší nedokumentované výzkumy, nedokumentované asanace, bombardování, terénní úpravy)
- technická část (projektová dokumentace, inženýrsko-geologická zpráva, plány stávajících sítí, harmonogramy)

3. Průzkum terénu a nedestruktivní metody archeologického výzkumu (K. Šabatová)

- prostorová archeologie
- historická krajina jako pramen; terénní relikty
- letecká archeologie
- povrchový průzkum, povrchový sběr
- mikrosondáž
- dokumentace archeologického průzkumu (zaměření, mapy, prostorové zobrazování, GIS a modelace)

4. Geofyzikální metody, detektory kovů a geochemie a geobotanika v archeologii (R. Křivánek, K. Šabatová)

- magnetometrie, příklad výstupů céziového magnetometru (Pohansko)
- elektromagnetická indukce, příklad výstupů (Pacov)
- seismické metody, radar
- detektory kovů.
- fyzikální a chemická analýza zemin, fosfátová analýza.
- geobotanická indikace
- enviromentální metody archeologie a jejich uplatnění při terénním výzkumu (uchování materiálu pro analýzu při výzkumu, odebírání vzorků, archeozoologické vzorky, malakozoologie, palynologie, rostlinné makrozbytky, plavení, diatomární analýzy. xylotomie, dendrochronologie, C14, termoluminiscenční metoda, vyzvednutí objektu in situ, lakprofil)

5. Rešerše archeologického výzkumu a příprava smlouvy (P. Kováček)

- úvod (zhodnocení rozsahu a charakteru plánovaného terénního zásahu z hlediska archeologické památkové péče, popis očekávané archeologické situace a její význam, tj. zdůvodnění archeologického výzkumu)
- vytyčení cílů projektu
- návrh řešení a postup provedení
- výpočet časových a finančních nákladů (podklady a příprava rozpočtu)
- zásady jednání s investorem, osobní a písemný styk (investor jako partner nebo nepřítel, odbornost nebo nesrozumitelnost – problém babylonského matení představ laické veřejnosti o archeologii, konsensuální hledání řešení, ...)
- **dohoda o provedení ZAV**, její náležitosti, obsah a koncipování, právní pomoc
- jiné právní dokumenty - objednávky, výzvy k zahájení výzkumu, vyjádření OPP a závazná stanoviska)

6. Organizace archeologického výzkumu (P. Kováček)

- vytyčení cílů výzkumu a jejich vzájemná hierarchizace dle určených priorit
- výzkumní tým, jeho složení, hierarchizace a stanovení kompetencí členů výzkumního týmu, vedení výzkumního týmu a „management vedoucího“, modely vedení výzkumu
- časový a personální harmonogram prací, stanovení kontrolních mechanismů a prostředky kontroly plnění harmonogramu
- administrativa archeologického výzkumu (zákonné normy a jiné předpisy, deník výzkumu, pověření, předávací protokoly, vstup na pracoviště, zápisy z kontrolních dnů)
- BOZP (právní normy, zásady školení, právní pomoc, zásady první pomoci a řešení krizových situací)
- supervisor výzkumu, archeologické komise na archeologických výzkumech
- styk s investorem a provádějící stavební firmou, resp. subdodavatelskými subjekty
- styk s veřejností a médii během terénní části archeologického výzkumu

7. Archeologický výzkum, jeho typy. Metodika terénního odkryvu (P. Kováček)

- typy výzkumů, volba a použití typu výzkumu, kombinace jednotlivých typů výzkumů
- plán lokality, čtvercová síť, nivelace
- lokalizace a vytyčení odkryvu a jeho jednotlivých částí
- techniky terénního odkryvu dle typu a cílů archeologického výzkumu, skryvka a preparace
- použití těžební techniky a dopravních prostředků, použití jiných technických prostředků k zajištění archeologického výzkumu (zastřešení, rampy, čerpadla, pažení výkopů, ...)
- předběžná evidence archeologických nálezů a vzorků a jejich přechodné uložení

8. Stratigrafické jednotky (R. Procházka)

- kontextuální archeologie, základy stratigrafie
- stratigrafická jednotka jako pramen
- výplně a vrstvy
- stykové plochy
- výkopy
- historické konstrukce (zdi, dlažby, klenby, dřevěné konstrukce, ...)
- hroby
- kritika stratigrafické jednotky jako pramene

9. Terénní dokumentace (M. Peška)

- seznamy dokumentace
- písemná dokumentace
- kresební dokumentace
- fotografická dokumentace
- videodokumentace, zvuková dokumentace
- stavebně historický průzkum a jeho vztah k archeologickému výzkumu; základy stavebně historické dokumentace

10. Laboratorní zpracování a evidence archeologických nálezů a vzorků (K. Šabatová)

- rozdělení archeologických nálezů a vzorků
- ošetření a očištění nálezů a vzorků
- konzervace
- inventarizace a evidence
- uložení nálezů, předání nálezů
- evidenční karty
- sbírkové programy Bach a Demus

11. Práce s daty (M. Peška)

- komputelizace archeologie, trendy a perspektivy
- ukládání dat (převádění terénní dokumentace do digitální podoby), archivace dat
- databázové systémy
- práce s databázovými systémy
- vývojový diagram (stratigrafická matice), svazky stratigrafických jednotek, fáze, periody)
- zpracování plánové dokumentace, tradiční postupy, prvky GIS
- zpracování fotografické dokumentace
- archivace dokumentace

12. Nálezová zpráva (R. Procházka)

- nálezová zpráva a její náležitosti
- typy nálezových zpráv
- archivace a evidence nálezových zpráv
- ukončení archeologického výzkumu *de iure* - hlášení ZAA, formuláře a evidence akcí

V Brně 5. března 2004

Vypracoval Peter Kováčik, Klára Šabatová